

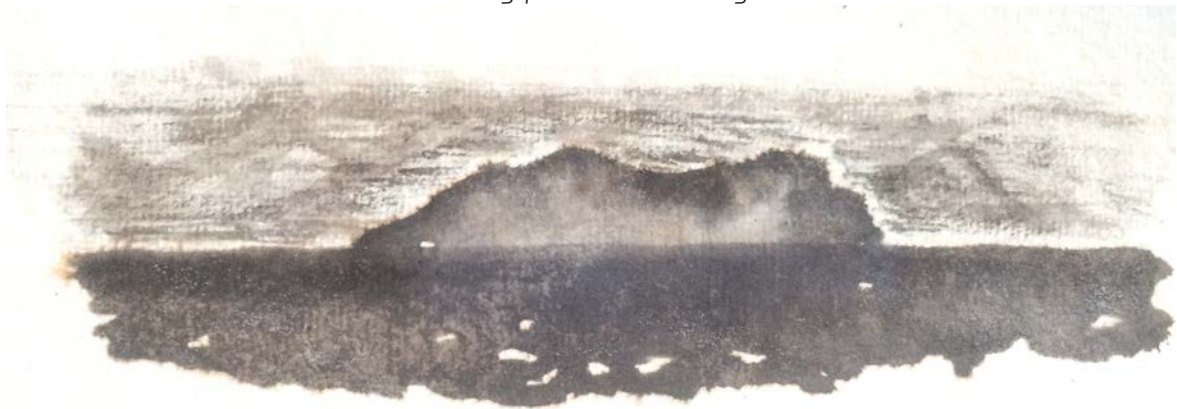
SELJA KLOSTER FORARBEID

Peder Brubæk Bua
Andreas Brunvoll

26
--
05
--
14

*”Tvinge kroppen til å lystre, ikke hengi seg til nytelser, gjerne faste.
Gi de fattige å spise, kle de nakne,
Besøke de syke, gravlegge de døde,
Bistå dem som er i nød, trøste dem som sørger.
Holde seg borte fra verdslige sysler,
ikke sette noe foran kjærligheten til Kristus.
Ikke gi etter for sinne, ikke la vreden få innpass.
Ikke være falsk i sitt hjerte, ikke tilby fred med svik i sitt sinn.”*

-Utdrag fra Benedikts regel

INNHALDSFORTEGNELSE

OPPGAVEN

Bakgrunn for oppgaven.....	1
Definisjon av oppgaven	3
Programmet.....	5

TOMTEN

Historisk om Selja	7
Tomtas plassering	9
Kart over Selja	11
Flora	14
Nedbør	17
Vindrose	18
Eksisterende bygninger.....	21
Områdeanalyse.....	23
Materialer	31

MUNKEORDENEN

Benediktinerordenen	32
Klosterarkitektur.....	34
Typisk middelalderkloster	35

FREMDRIFT

Referanser og Arkitektonisk tilnærming	39
Fremdriftsplan og Metode	44
Forslag til innlevert materiale	47

INFORMASJON

Kilder og kontaktpersoner	48
Vedlegg	50

BAKGRUNN FOR OPPGAVEN

I oktober 2013 ble det bekreftet at Ragnhild Aadland Høen kunne ta over tomten på øya Selja, hvor hennes visjon er å etablere et nytt kloster for benediktinerordenen. Sammen med sin egen og to andre familier fikk de tak i nok midler til å kjøpe en tomt på 60 mål på sørøst-siden av den hellige øya.

Tilknyttet moderklosteret i Fontgombault, er dette et kloster på en mindre skala, hvor det er tenkt at bygget skal kunne huse 25 stykker derav munkene og gjester. Oppdragsgiveren ønsker at dette skal være utgangspunktet for oppgaven.

Tunoldgården er en av seks tomter på øya, alle på sørøst-siden, hvor resten er vernet fri-

område. På nordvest siden finner man restene av det tidligere benediktinerklosteret som ble avskaffet like før reformasjonen i 1537.

På grunn av det skjøre naturlandskapet på øya har Selje kommune ønsker om at sau/geit skal kunne beite for at det ikke skal gro igjen på øya og på den måten unngå at viktig flora blir utryddet. Dette kan være utgangspunktet for hvordan munkene skal kunne produsere og selge produkter for å klare å oppnå størst mulig grad av selvforsyning.

Selja er det tidligste helligstedet i Norge og er basert på legenden om Sankta Sunniva. I middelalderen var det et sentralt punkt langs kysten av Norge og et

naturlig stoppested i reisen mellom Bergen og Nidaros.

I dag er stedet et viktig pilgrimsmål, og spiller en stor rolle i planene om etableringen av "kystpilegrimsleden" som skal strekke seg fra Stavanger til Trondheim.

FONTGOMBAULT

DEFINISJON AV OPPGAVEN

Oppgaven går ut på å tegne et klosteranlegg med en størrelsesorden som tilrettelegger for ca. 25 stykker.

Det skal tilrettelegges for gjesteopphold i tilknytning retrett eller evt. pilegrimsbesøk.

Munkene skal i så stor grad som mulig være selvforsynte. Dette skal oppnås gjennom dyrking, produksjon og salg av varer.

De eksisterende bygningene; nauset, huset og låven, kan gjerne integreres i prosjekteringen.

TILNÆRMING TIL OPPGAVEN

Klosterarkitekturen har en lang og sterk tradisjon. De tydelige premissene for organiseringen og oppfatningen av hvordan et kloster skal uttrykkes er sterkt bundet til denne tradisjonen.

I denne oppgaven ønsker vi å utfordre den historiske klostertypologien. Ved å bryte ned, analysere og reorganisere funksjonene ønsker vi å stedstilpasse en ny klosteretablering til den 60 mål store tomta på Selja. I det svært varierte romprogrammet ønsker vi å forstå rommenes funksjon og utforske de ulike rollene i den store helheten for å oppnå en best mulig tilpasning til tomta og brukerne. Ved å sette rommenes ulike funksjoner i sammenheng med klostertradisjonens sterke hierarki av sakralt/

profant og offentlig/privat, og tilknytte dette den stramme timeplanen til et Benediktinerkloster, har vi som målsetning å skape en moderne funksjonell arkitektur i Benediktinerklosterets tradisjon.

Det viktigste i klosterarkitekturen er forholdet til Gud. Mens det er mange måter å uttrykke det aller helligste på, har vi et sterkt ønske om å benytte naturen som et aktivt sakralt element særlig på grunn av den spektakulære naturen på tomta. Naturen på stedet, uttrykt som Guds skaperverk, skal kunne fremstå som utgangspunktet for vår tilnærming til tomt, bærekraft og utforming.

Innenfor bærekraft vil "lokalt" og "selvforsyning" være sentrale.

PROGRAM

Ifølge benediktinertradisjonen er idealet for en klosteretablering 70 munk. Ut ifra dette idealet tar nye klosteretableringer utgangspunktet i forholdet mellom antall munk tilhørende sin gruppe. Dette har videre innflytelse på antall rom og hvordan rom blir organisert som for eksempel at munkenes soveceller deles inn i ulike kategorier av munk; prester, lekbrødre, noviser, studenter osv.

1 Abbed (forstander i klosteret)
39 Kormunker, hvorav 31 prester og 8 studenter (56%)
6 Kor-noviser(9%)
18 Lekbrødre(26%)
6 Lekbror noviser(9%)

Tradisjonelt grupperer et benediktinsk kloster sine hoved-

bygninger rundt en firkantet klostergård:
Kirken i nord, sakristi og kapitelsal i øst, med sovesal/-fløy i overetasjen, refektoriet i syd, med sovefløy i overetasjen. En fløy lukker firkanten i vest. I moderklosteret Fontgombault brukes denne fløyen til gjestehus, men dette kan også utvikles i en tilstøtende bygning.

Den monastiske klausur, som det mest private i et kloster skapes av konkrete elementer som vegger/gjerder/murer o.l, og av låste dører i bygningene. Hensikten er å skille området for munkene fra områdene tilgjengelig for besøkende.

Det sterke hierarkiet av rommenes betydning i et kloster

kan brukes for å organisere klosteret for eksempel i form av rangering fra sakralt til profant, eller i form av fellesskapstilværelsen. I kombinasjon med den strenge timeplanen kan man få en forståelse av hvordan bevegelsesmønsteret i et kloster foregår.

Kirke
Sakristi
Refektorium
Kapittelsal
Munkenes celler
Bibliotek
Gjestenes celler
Novisenes celler
Produksjonsrom
Vaskeri
Tekniske rom
Kjøkken
Abbedens kontor
Administrasjonskontor
Butikk / Utsalg
Tale / Besøksrom
Lager
Gårdsarealer
Munkenes kapell
Meditasjonsrom
Oppholdsrom gjester
Hus for besøkende

HISTORISK OM SELJA

Ingen kommer til Selja uten å undre seg. Ingen reiser derifra urørt. På den vesle øya like sør for Stad ligger et makeløst ruinanlegg i et makeløst landskap.

I år 996 var Selja det første helgensted i landet, knyttet til St. Sunniva. Omkring 1068 var Selja et av de tre første bispesetene i landet, sammen med Oslo og Nidaros. Omkring år 1100 fikk Selja et av de første kloster i landet, vigd til St. Albanus. Klostertårnet står igjen i full høyde i ruinanlegget som også omfatter de store terrassene oppe i fjellsiden framfor Sunnivahulen.

Øya Selja er sterkt knyttet til legenden om Sankta Sunniva. Hun er blant de tre sentrale helgener, hver nyttet til sin landsdel og

bispeded: St. Olav til Trøndelag og Nidaros, St. Hallvard til Oslo og Østlandet, og St. Sunniva til Selja og Vestlandet. St. Sunniva er den eldste norske helgenen, med opphav fra før år 1000.

Det finnes tre ulike utgaver av legendene om Sankt Sunniva og Seljumennene. Sunniva blir først nevnt i kildene i den offisielle Sunnivalengenen, Acta Sanctorum in Selio som er skrevet på latin ca. 175 år etter at hellige bein skal ha blitt funnet på Selja.

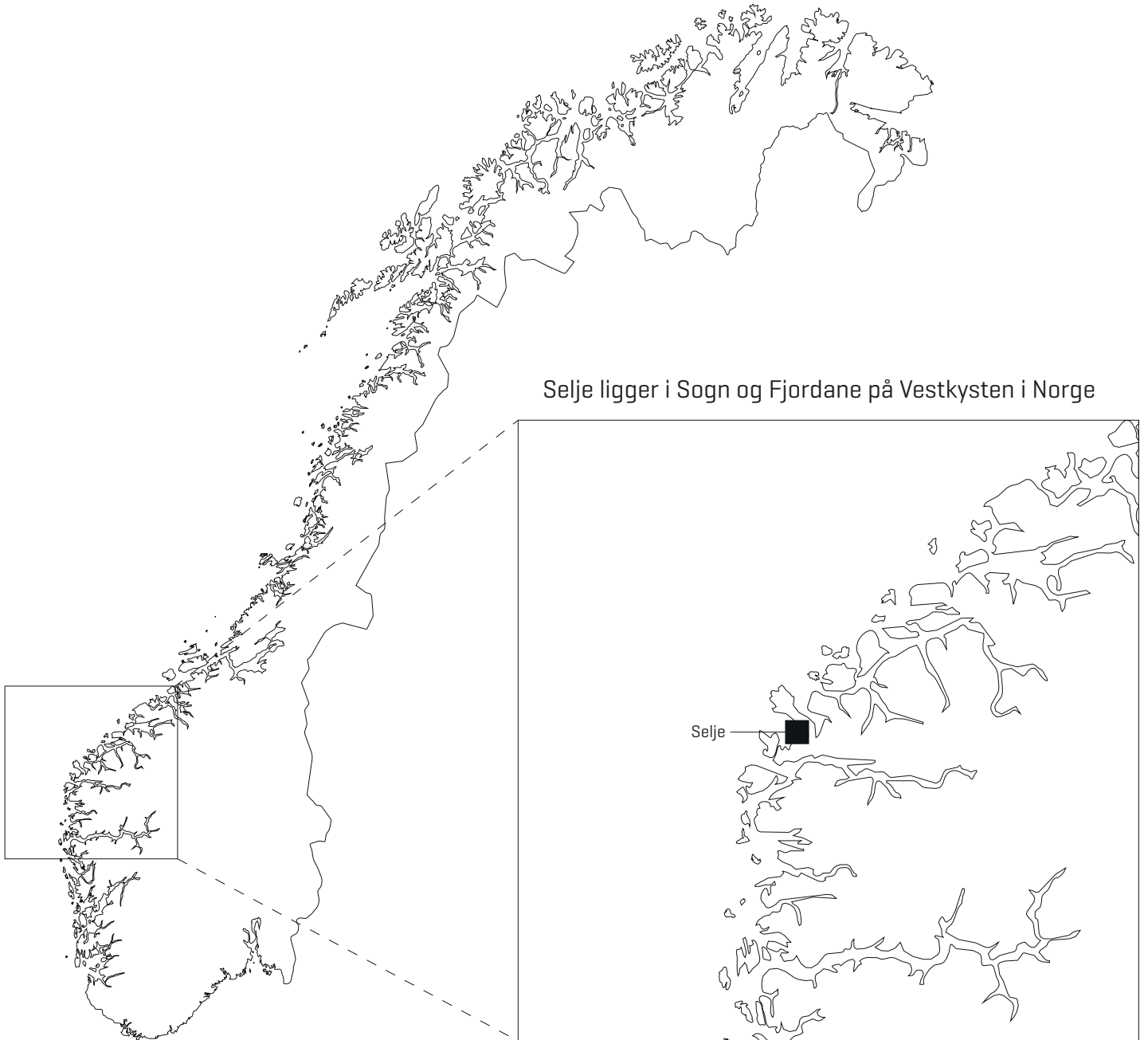
I Sunnivalengenden blir Sunniva omtalt som en irsk kongsdatter men fagfolk er enige om at Sunniva er et engelsk navn, ikke irsk. Det hadde i lang tid vært mye kontakt mellom vestlandet og England. Mye tyder også

på at benediktinske munkere og håndverkere som rundt år 1100 stod for bygging av klosteret og steinkirkene på Selja også kom fra England. Et tegn på dette var blant annet at klosteret var vigd til St. Albanus, som var den første store engelske helgen.

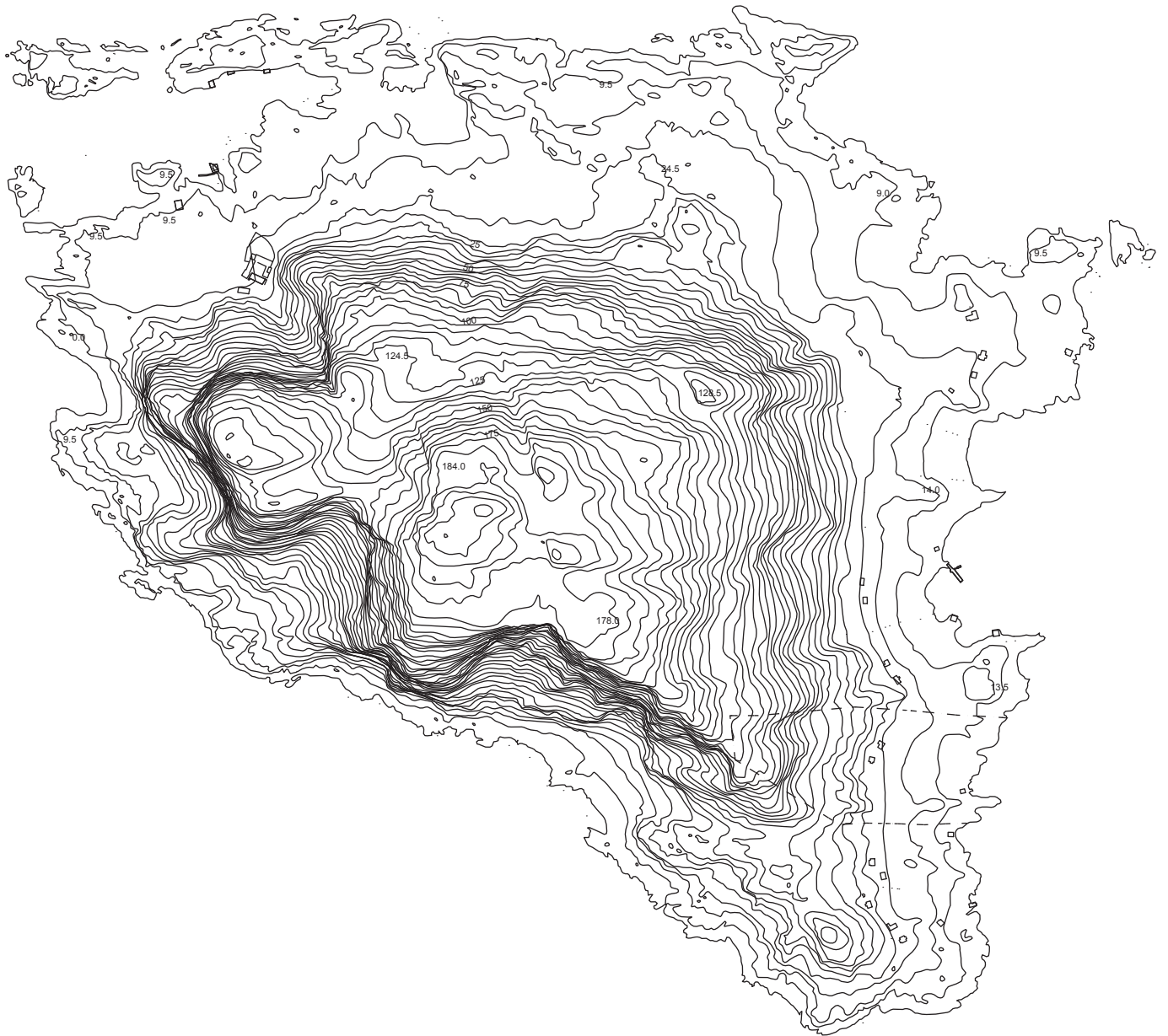

TOMTAS PLASSERING

Selje ligger i Sogn og Fjordane på Vestkysten i Norge

HØYDEKOTER

Koter representerer 5m

UNDERLAGSKART

FLORA

Vegetasjon og flora

Ved de gamle klosterruinene er det funnet flere spor av vekster som munkene kan ha benyttet seg av.

Ramsløk:

Ramsløken vokser i næringsrik jord på skyggefulle, fuktige steder. Den finnes også på steinete grunn i løvskoger og under berg.

Løkene, bladene og blomstene kan bli brukt, men løken er sett på som den mest virksomme. Friske blad av planten kan brukes i salater, supper og pesto.

Akeleie:

Akeleien er sett på som et religiøst symbol for renhet, og den forekommer ofte på malerier sammen med Jomfru Maria.

Planten ble brukt som medisin i middelalderen, og anvendt mot bl.a. feber og slimfulle opphostinger.

Rognasal,

Rognasalen har vært mest brukt som pryd- og nytte-tre. Fra gammelt av ble det brukt som grunnstamme for poding[sammenkobling av plantevev] for pæretre særlig i fjordstrøk.

Hassel,

Hassel er en skyggetålende plante som krever næringsrik jord. Den kan brukes til å bl. a. lage olje av de næringsrike nøttene, bladene og barken. De oljerike nøttene inneholder mange verdifulle mineraler og brukes mye i næringsmidler.

Strandløk,

I tillegg til ramsløk er Strandløk en viltvoksende løk. Kan brukes som gressløk. Vokser vilt på tørre bakker og knauser.

Humle

Humulus lupulus er en kulturplante som har vært dyrket siden vikingtiden i Norge, og er den første planten som ble omtalt i skriftlige kilder. Den tilhører hampefamilien og er en flerårig slyngplante. Den visner ned til rota hvert år, men kan danne 5-6 meter lange ranker i løpet av én sesong. Fibrene i disse lange seige stengelene har blitt benyttet til produksjon av tauverk og tekstiler.

“Konglene” ble tradisjonelt brukt

ved ølbrygging og humlen er ølets krydder, og gir ølet bitter smak og aroma. Uten humlen vil ølet som regel bli for søtt og mektig, samtidig som humlen gjør også ølet mer holdbart.

Innen naturmedisin brukes humle blant annet som et appetittvekkende, søvnfremmende og beroligende middel.

Borre.

Storborren har tradisjonelt hatt en helbredende rolle. Den var kjent allerede i oldtiden og bladene ble brukt til på sår- og hudsykdommer. Den er kjent som Romernes pencillin.

Einstape

Einstape er vanlig på mager jord, og vokser i enger, skog og hel-

lende myr. Den finnes mest i lavlandet, men er også vanlig i de lavereliggende fjellstrøkene, særlig i et bredt belte langs kysten.

Einer

Einer kan brukes som bl. a. krydder eller medisin. Eterisk olje utvinnes ved vandampdestillasjon av både bærene, nålene eller veden. Einerbær, einerolje og einertjære var frem til 1963 oppført i norske farmakopéer, men er i våre dager ikke offisinell i Norge.

kilde:

Per Arvid Åsen

http://consideratecandidum.com/prosjekter/kloster_norge/selje.html

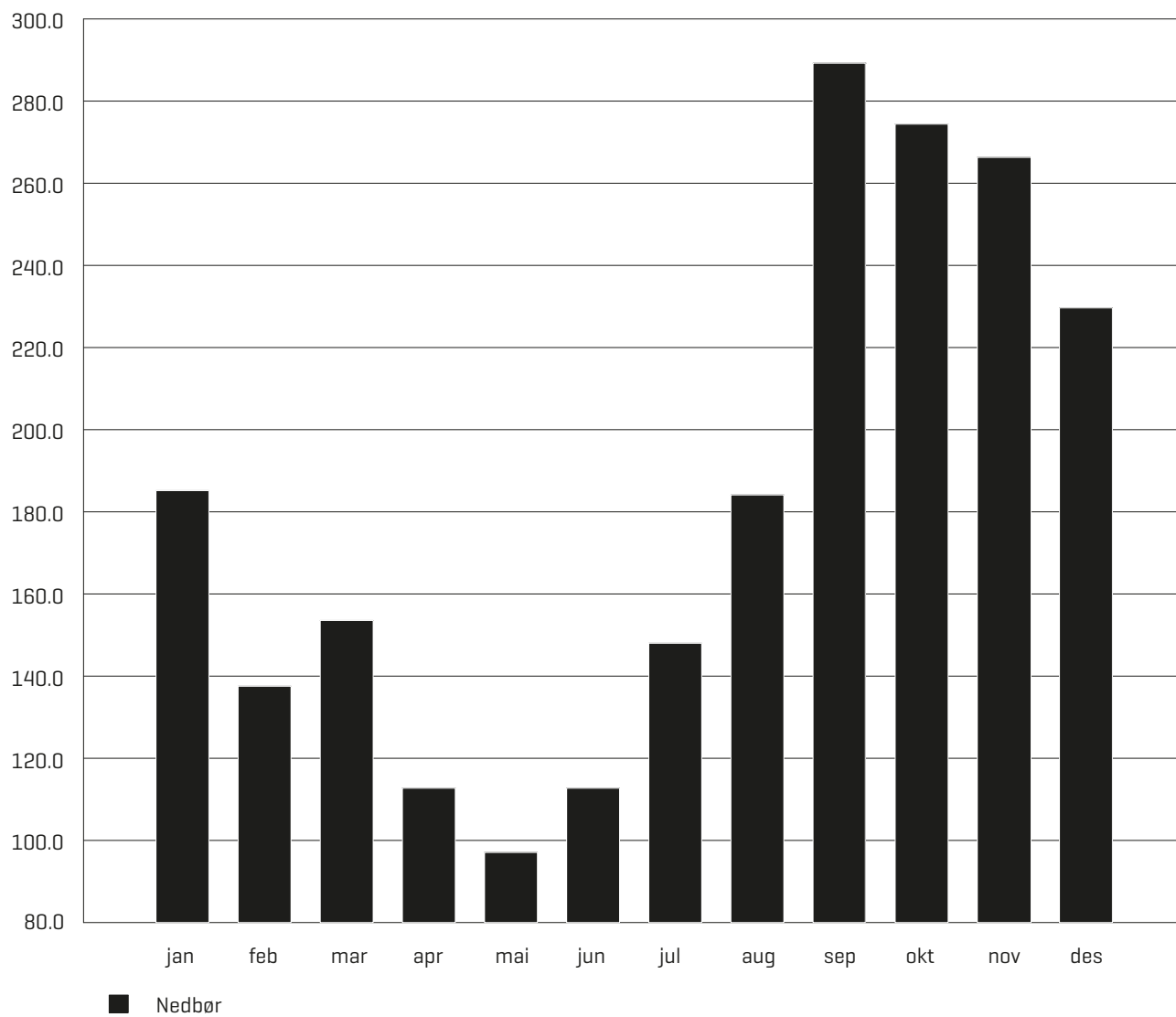
http://www.skogoglandskap.no/temaer/rognasal/subject_view

<http://www.rolv.no-Urteguiden>

NEDBØR

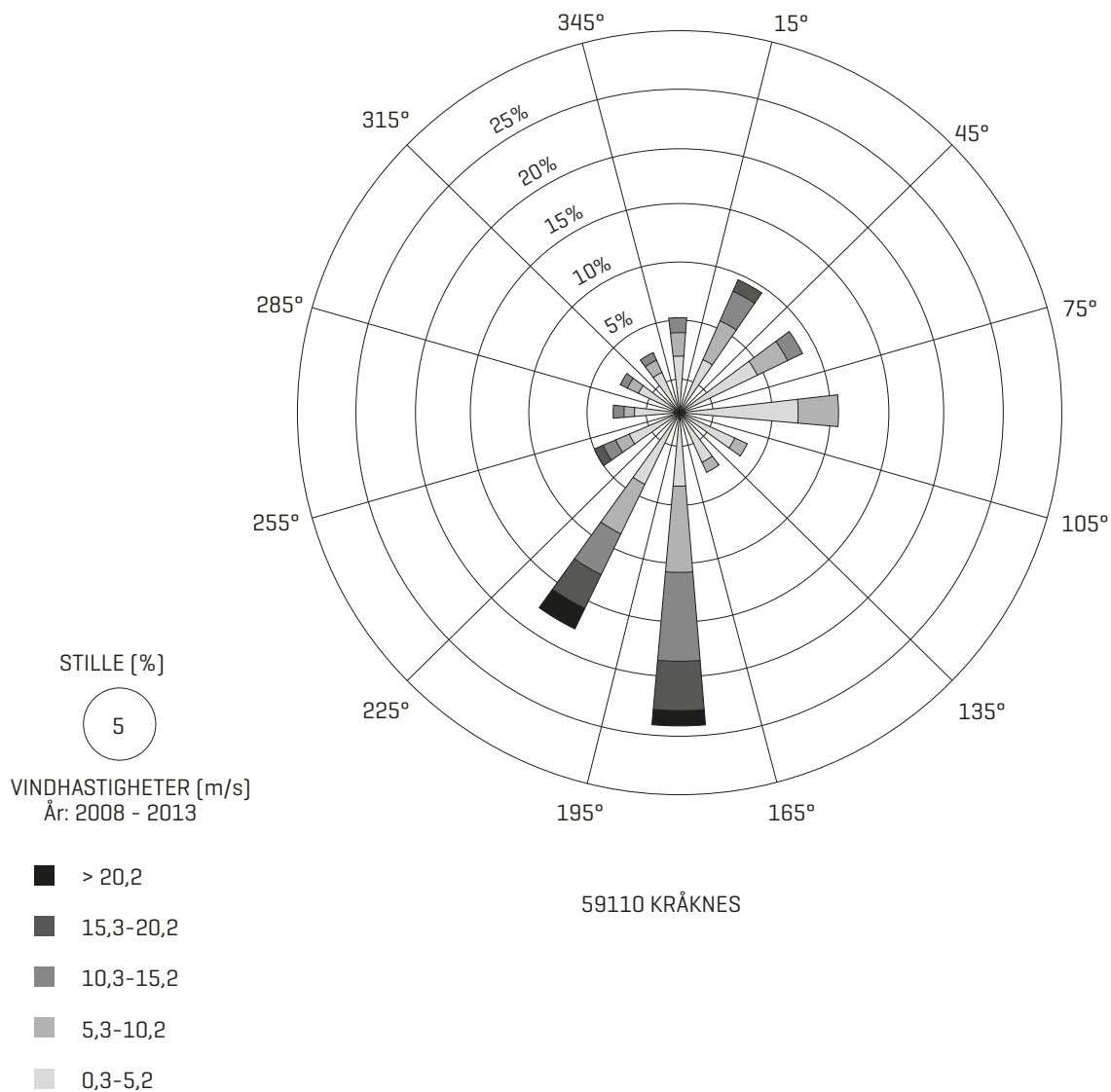
NORMAL 1961 - 1990 FOR STADTLANDET

FREKVENSFORDELING AV VIND

Vindretning deles i sektorer på 30°

Frekvensfordeling av vindhastighet i prosent %

TUNOLDTOMTEN

EKSISTERENDE BYGNINGER PÅ
TUNOLDTOMTEN

NAUSTET

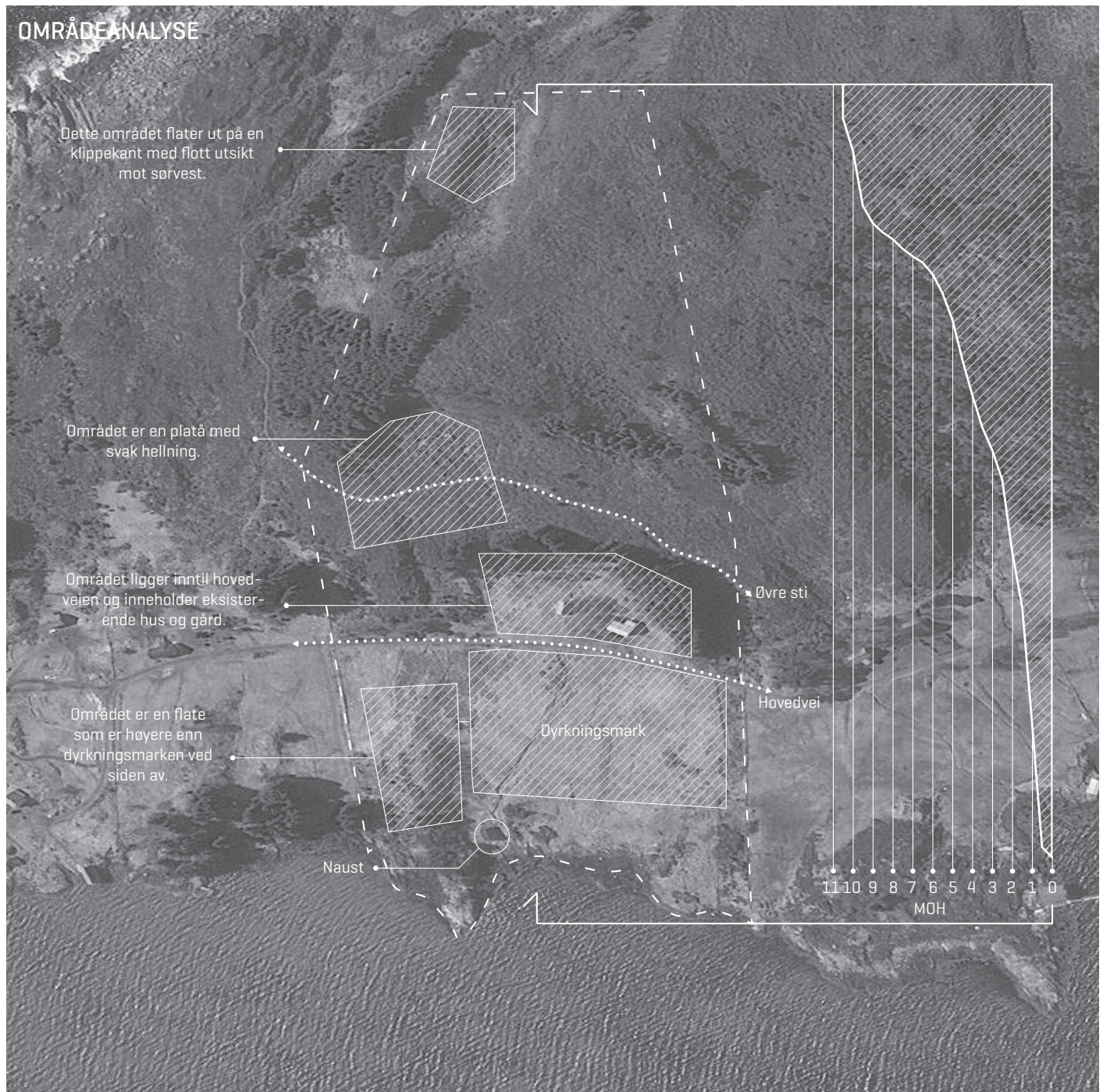

HUSET

LÅVEN

OMRÅDEANALYSE

Skisse av tomten sett fra det øvre
platået

NEDRE PLATÅ

MIDTPLATÅ

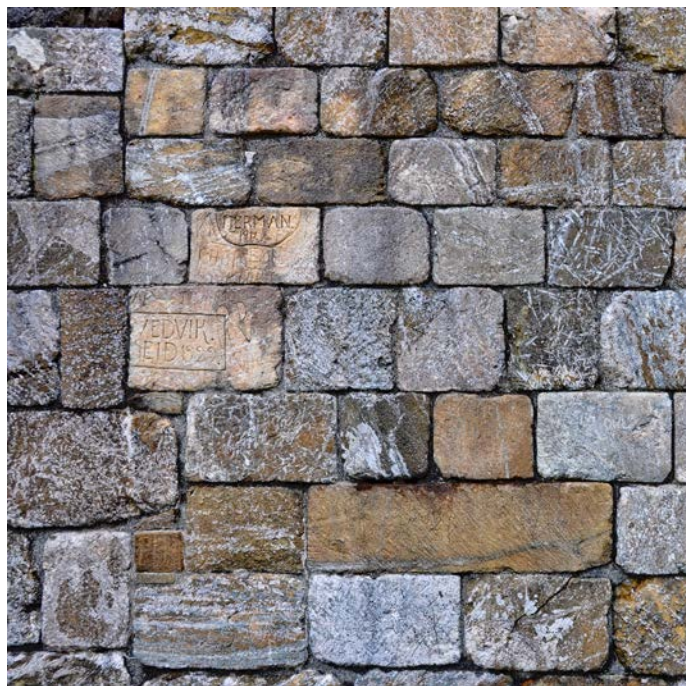
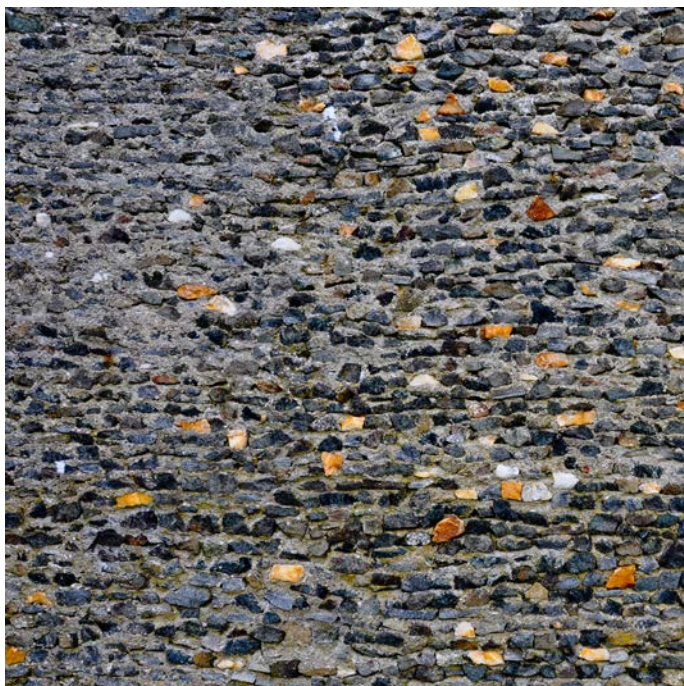

ØVRE PLATÅ

MATERIALER

De "nye" bygningene på Bø var stort sett bygd av tre ofte på fundament av stein. Mye av treverket var ubehandlet og hadde fått en grå patinering (se bilde øverst til høyre). De gamle klosterruinene er bygd utelukkende av lokal stein i ulike størrelser og fargesjatteringer som vist på bildene nede til venstre og høyre.

BENEDIKTINERORDENEN

Benedikt av Nursia opprettet klostre ca 500 e.Kr. Romerkulturen hadde sterk innflytelse på hans verk "Benedikts Regel", fordi han var opptatt av å bevare deler av den siden den var på vei til å forsvinne. De 73 kapitlene omhandler alt fra åndelig til praktisk veiledning av klosterlivet, og blir sett på som den boken med mest innflytelse på europeisk kultur.

Fundamentet i regelen var omvendelse til et enkelt liv i stabilitet og lydighet hvor det var en nærmest likevekt mellom lesning og liturgi på den ene siden, og praktisk arbeid på den andre.

En av grunnene til at Benedikts Regel fikk så god oppslutning var i essensen at alle hadde noe

å bidra med til fellesskapet. Den er kjent for å være konkret nok til å skape strenge rammer, men fleksibel nok til å tolkes.

Noe som kjennertegner munketilværelsen er stillheten. Denne blir forklart i Benedikts Regel ved at "Skriften viser jo at når man snakker for mye, kan man ikke unngå å synde". Med dette til grunn skal taushet fremme lydighet og ydmykhet og derfor henger gudsfrykt og stillhet sammen.

I dag er det omkring 9100 mannlige og 19000 kvinnelige medlemmer av ordenen på verdensbasis og mange av disse jobber med åndelig veiledning og retretter. Som tradisjonen også tilsier er de viktigste oppgavene

felles tidebønn, studier og arbeid. I nyere tid har ordenen grunnlagt skoler, gymnas og universiteter med størst utbredelse i Storbritannia og USA.

Benediktinerne representerer en kontemplativ orden som er innadvendt i formen. Sammen med Cistercienserne skiller de seg fra de "aktive" ordenene som for eksempel Fransiskanerne og Dominikanerne som har mer interaksjon med omverdenen i form av misjonsarbeid eller forkynning.

Hovedfokuset til de kontemplative ordenene er å forenes med Gud. Det er vanlig at slike ordener har lite kontakt med omverdenen for å fokusere på bordsøvelser for en helliggjørelse av verden.

Benediktinerne har mer fikserte timeplaner enn andre ordener og de tar seg som regel enda mer tid til felles bønn.

Timeplanen i et kloster:

05:00 Våkne

05:30 Matins - den viktigste salmelesningen / Lauds - morgenbønn

06:30 Hellig Messe

07:45 Frukost

09:30 Morgenkor / timer

12:50 Terce/None-Formiddagsbønn

13:30 Lunch

14:30 Fritid/Siesta

16:30 Vespers - Meditasjon

18:00 Private studier

19:30 Middag/Fritid

20:30 Compline-Kveldsbønn

21:30 Lysene slukkes

KLOSTERARKITEKTUR

De romerske villaene vokste frem som selve symbolet på romersk kultur og dannelse, og dette ble utgangspunktet for det arkitektoniske uttrykket til klostrene. Planløsningen var enkel, med et åpent indre gårdsrom og med nødvendige rom lett tilgjengelig i en ramme rundt.

Ordet kloster stammer fra latinske *claustrum*, som står for det innadvendte, hvor den mest utadvendte funksjonen er kirken hvor besøkende kunne komme å delta på messer eller skrifte.

En viktig del av filosofien bak klosterarkitekturen var at alt skulle minne om Guds nærvær, og stedet skulle skape forventninger til det som skulle komme. Symbolikken ble derfor viktig,

fordi den kunne skape en enhet ved å forbinde to atskilte elementer som egentlig hører sammen.

Skjønnhet spiller en sentral rolle i klostertradisjonen. Dette fordi de mente det kan lede menneskesinnet til en verden utenfor denne og representere der vi kommer fra, og dit vi er på vei. Det vakre og det gode ble sett på som to sider av samme sak, og klostrene skulle representere skjønnhet og orden i Guds univers.

Bruken av lys var et av de viktigste virkemidlene for å oppnå dette. "Lys kommer fra Det Gode, og er avbildet av det. Det Gode gir lys til alt som er i stand til å ta imot det, det skaper dem, holder dem i live, bevarer og gjør dem

perfekte".

Harmoni var også et viktig virkemiddel. Klosteret skulle ikke være noe overflødig så rommene skulle være enkle og praktiske til sitt formål, og derfor skulle disse peke seg ut ved hjelp av proporsjoner og håndverk.

I Johannes' åpenbaring er Guds by i himmelen en firkant der lengden og bredden er like store hvor tolvtalet går igjen. Kvadraten er kjent som ro og stabilitet, og dette blir gjentatt i hele klosteret ned til detaljer. Det var heller ikke uvanlig at rommene ble tenkt i moduler med spesielle forhold til hverandre. Klosterkirker ble for eksempel oppdelt i kvadrater i et forhold på 3:4. Slike forhold dominerte i mid-

ET TYPISK MIDDELALDERKLOSTER

Kirken har skranke mellom lekfolkenes og munkenes avdeling. Klostergården har en sentral brønn(ev. i hjørnet).

H: Hospitium [Gjestesal ev. sovesal for lekbrødre]

RI: Refectorium [Spisesal for lekbrødre]

Co: Coquina [kjøkken]

R: Refectorium for munker

Ca: Calefactorium [varmestue]

L: Lavatorium [vaskerom]

D: Dormitorium [sovesal]

I: Infirmarium [sykesal]

P: Parlatorium [samtalerom]

K: Kapitelsal

A: Armarium[Bokrom]

S: Sakristi

Trappen leder til 2. etg hvor rommene Coquina og Calefactorium lå. Her var

Scriptorium[Skrifterommet] og hvor Abbeden eller Prioeren hadde sine oppholdsrom. Det var også vanlig at sovesaler lå i andre etasjer hvor lekbrødrene lå i vestfløyen og munkene i sørøst. Ellers kom frittliggende hus som smie, bakeri, forrådshus eller gårdshus. I større anlegg var ofte sykestuen frittliggende

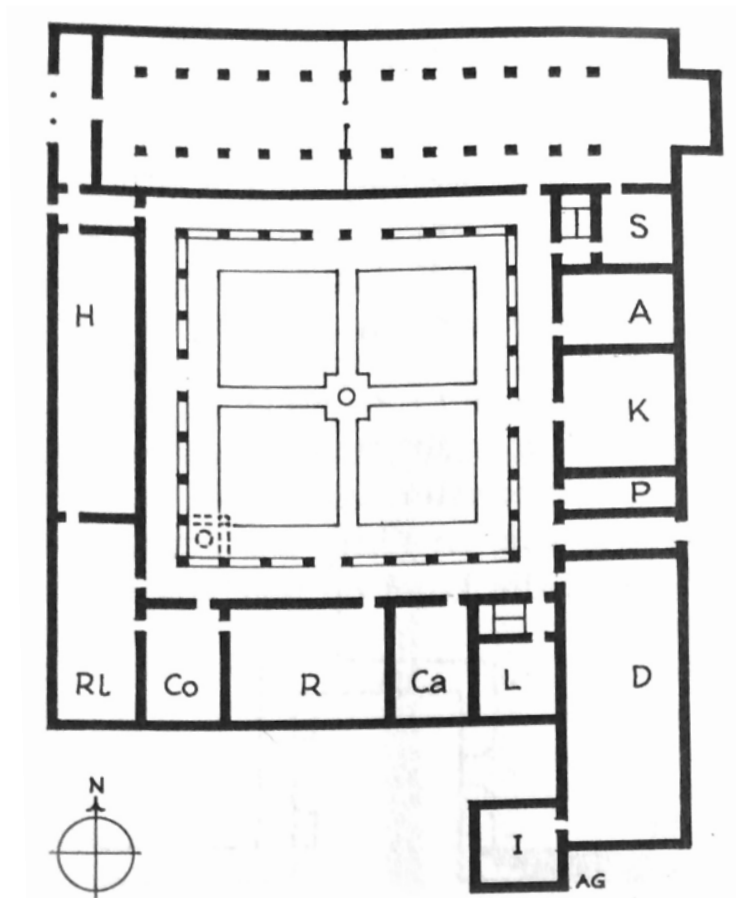
delalderen og finnes igjen også i vitenskap og musikk.

På grunn av den kvadratiske, innadvendte formen, kunne klostre lukke inne og stenge ute. Klostrene skilte seg også ut fra andre store kirkebygg som kirker eller katedraler med sin begrensede utsmykning. Bruken av naturlige materialer og beskjeden fargebruk og utsmykninger skulle få munkene til å fokusere innover. En annen tanke var at kirker og katedraler skulle belære de utenfra, mens klostrene var ment for de som allerede var innenfor.

Planløsningen med rom rundt en sentral kjerne er et godt arkitektonisk grep fordi det firkantede gårdsrommet møtes alle ferdselslinjer, mens de viktige

rommene ble lagt langs korridorene.

Mens ene kirkeveggen dannet avgrensningen i klostergården ble resten av programmet gruppert rundt kjernen. Anima, som var stedet for åndelige sysler som lesning eller meditasjon ble plassert i nord. I øst ble spirituelle aktivitetene, spiritus, organisert som for eksempel skriving, syng eller tynning av nattverdrødret. Corpus, eller kroppslige behov ble dekket i sør. Den siste fløyen var forbeholdt lekbrødrenes, mens de andre fløyene var brukt av korbødrene også.

REFERANSE OG ARKITEKTONISK TILNÆRMING

Det prisvinnende klosterprosjektet på Tautra tegnet av Jensen og Skodvin er en nytolkning av den gamle klostertradisjonen. Klosteret huser 18 nonner fra Cistercienserordenen og inneholder kirken, samt lokaler for å drive produksjon av såpe.

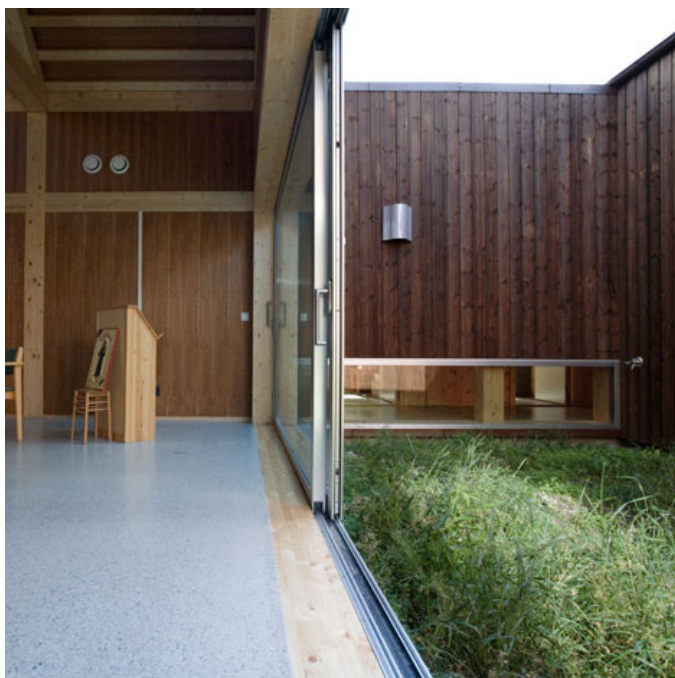
Ved å analysere hvordan kloster fungerer har Jensen og Skodvin klart å eliminere de fleste gangene og redusert programmet med 30%. Hovedtanken er at når et av de fire viktigste rommene er i bruk er alle nonnene samlet, og derfor kan disse rommene også bli brukt som sirkulasjons-soner.

Siden hvert rom oppstår kun én gang og har veldig forskjellige krav, setter dette premissene for

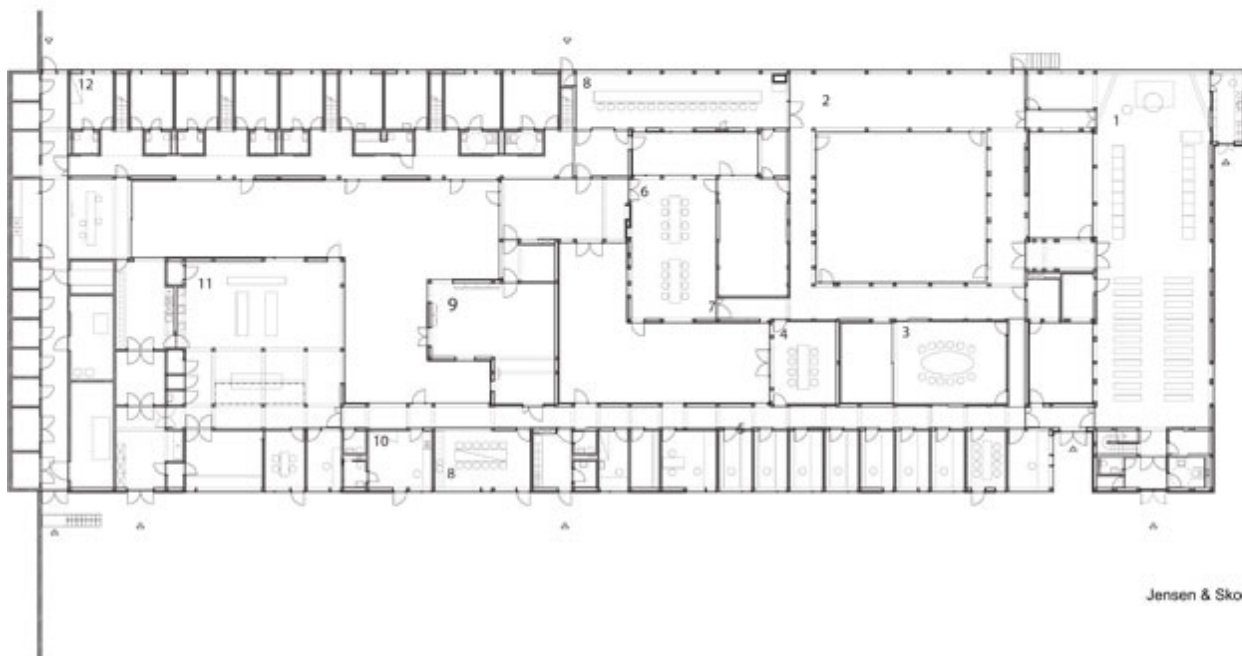
egen arkitektonisk utforming, og for behovet for dagslys. På grunn av dette består prosjektet av et system av veldig forskjellige rom i størrelse og uttrykk. Disse er koblet sammen i hjørnene og danner i alt syv hager mellom seg.

I tråd med klostertradisjonen er det aktiv bruk av naturlige materialer. En tydelig nytolkning av tunge klostervegger i stein er brukt i fasaden som vender utover, mens innvendig er det bruk av ulike typer trekledninger. Klostergårdene er blitt strippet ned til den enkle funksjon av små hager som deler opp volumene.

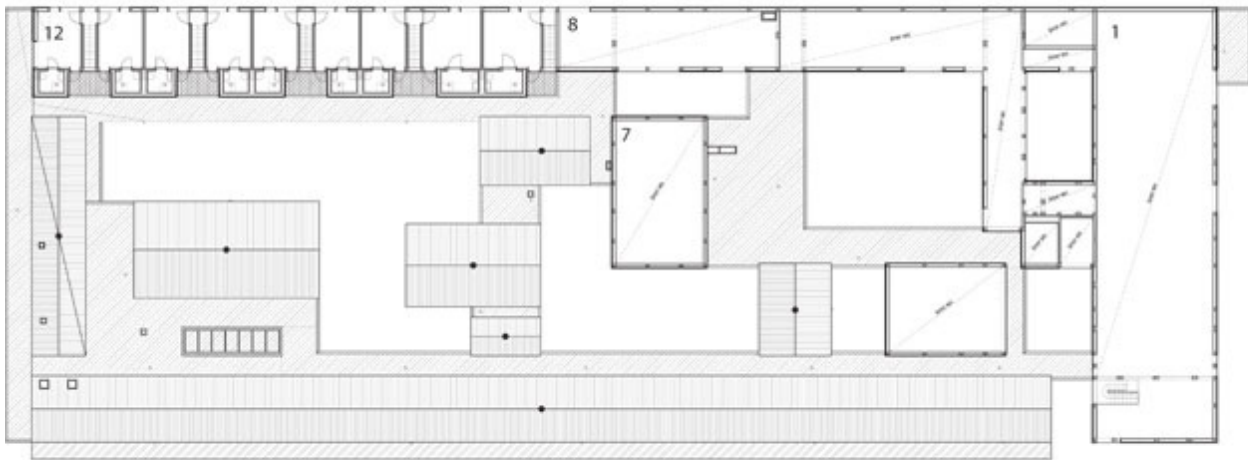
1. Church
2. Cloister
3. Chapter room
4. Novisiat
5. Offices
6. Library
7. Scriptorium
8. Refectorium
9. Kitchen
10. Guest room
11. Production
12. Cells

Ground floor
1:250

Tautra Mariakloster
Jensen & Skodvin Arkitektkontor AS
Tautra, Frosta

1. Church
2. Cloister
3. Chapter room
4. Novisiat
5. Offices
6. Library
7. Scriptorium
8. Refectorium
9. Kitchen
10. Guest room
11. Production
12. Cells

Second floor
1:250

Taura Mariakloster
Jensen & Skodvin Arkitektkontor AS
Taura, Frosta

FREMDRIFTSPLAN OG METODE

Overordnet har vi valgt å dele opp fremdriftsplanen med tanke på de viktigste arbeidsoppgavene til enhver tid. Disse *periodene* (solide linjer) skal kunne hjelpe oss i å prioritere arbeidsoppgaver riktig.

Disse periodene er igjen oppdelt i *faser* (ruter) som har ulik prioritering innenfor periodene. Til forskjell fra periodene, er fasene noe som kan gjenta seg eller komme igjen avhengig av nødvendige prioriteringer som er knyttet opp mot viktige *datoer*.

Datoene (stiplet linje) er holdpunktene i fremdriftsplanen. Dette er gitte datoer for innlevering eller presentasjoner som virker styrende for fremdriften av prosjektet.

Grunnlagsfasen:
Innledningen til prosjektet skrives/studere referanseprosjekter/viktige elementer fra forarbeidet drøftes

Idéfasen:
Utarbeide prosjektet/ kommentere og drøfte valg

Konklusjonsfasen:
Premissene settes for oppgaven/ evaluering av arbeidet gjort i den siste perioden/foreta prioriteringer

Produksjonsfasen:
Produsere endelig materiale/ undersøke konsekvenser av valg i modell og tegninger

Dokumentasjonsfasen:
Jobbe med prosesshefte/dokumentere fremgang/klargjøre valg

prosessboken jobbes med kontinuerlig under oppgaven og dokumenterer fremgangen minst hver andre uke.

møter med veileder settes til begynnelsen av hver måned som er sentrale milepæler for å sikre fremgang

utarbeiding av hovedkonseptet bør ferdigstilles til første til første møte med veileder 08.09

konkludering og prioriteringer foregår gjennom hele prosessen, men er særlig knyttet mot viktige datoer

utarbeiding av presentasjonsmateriale brukes tre uker på så prosjekteringen må være ferdig den 24.11

FORSLAG TIL INNLEVERT MATERIALE

tegninger

- situasjonsplan 1:500/1:2500
- plan/snitt/fasader 1:100
- konstruksjonssnitt/plan 1:50
- detaljer 1:10
- visualiseringer

tekstmateriale

- prosesshefte
- intervjuhefte
- plansjer

modeller

- modell av situasjonen 1:10 000
- modell av tomten 1:500
- modell av bygget 1:100
- detaljmodell 1:20
- arbeidsmodeller

KILDER OG KONTAKTPERSONER

Kilder:

Bøker:

2006, Gunnarsjaa, A. *Norges Arkitekturhistorie*, Abstrakt Forlag AS, Oslo
2000, Nybø, M. *Albanuskirken på Selja*, Universitetet i Bergen, Bergen
1996, Gjefsen B. *Sankta Sunniva og Klosteret på Selja*, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
2007, Gervin, K. *Klostrene ved verdens ende*, Pax Forlag, Oslo

Nettsider:

Høen, R.A. *St. Sunniva av Selja-En blogg om katolsk tro*, publisert 16.11.13
<http://stasunniva.blogspot.no>-25.02.14
Katolsk.no- *Norges Klostre i Middelalderen*, publisert 31.05.2007
http://www.katolsk.no/praksis/klosterliv/artikler/kap_23
Lundh, L. *Benediktinerordenen er bærende for klosterlivet i Vesteuropa*, Publisert 25.06.13
<http://www.kristendom.dk/indføring/benediktinerordenen-er-bærende-klosterlivet-i-vesteuropa>
Bianchini D. A. *What are the Differences Between Religious Orders?* Publisert 2010
http://www.religious-vocation.com/differences_religious_orders.html#.U4HZNI5BbLh

Kontaktpersoner:

Ragnhild Aadland Høen
Kateket i Bergen
Bjørn Jensen
Prosjektleder Selja
Bror Pierre Antoine
Munk Fontgombault
Karl Gervin
Forfatter og klosterekspert

Vedlegg

Vedlegg 1:

Klosterarkitektur og Benediktinerordenen

Vedlegg 2:

Acta Sanctorum in Selio [den originale legenden]

Vedlegg 3:

Selja som Pilegrimsmål

Vedlegg 4:

Albanusklosteret på Selja

Vedlegg 5:

Bygningshistorie på Selja

Vedlegg 6:

Logg

Klosterarkitektur:

De romerske villaene vokste frem som selve symbolet på romersk kultur og dannelse, og dette ble utgangspunktet for det arkitektoniske uttrykket til klostrene til tross for at Benedikt aldri kom med noen konkrete regler når det gjaldt utforming. Planløsningen var enkel, med et åpent indre gårdssrom og med nødvendige rom lett tilgjengelig i en ramme rundt.

I utgangspunktet skulle klostre bygges på et av-sidesliggende sted hvor det ble påmint at "det er i ødemarken at sjelen oftest mottar sin dypeste inspirasjon". Tanken var at klostrene skulle være et paradys i en ødemark som Sankt Bernard hadde sagt: "Klosteret er i en sannhet et paradys, et område befestet med disiplinens palisade".

Middelalderklostrene har i hovedtrekk den samme planløsningen i hele Europa. Mønsterplanen er adoptert fra St. Gall i Sveits fra rundt år 820 og ble videreutviklet av ulike klosterordener. Anleggene fulgte mønsterplanen, men det var viktig at alle hadde sine versjoner av denne. Hovedstrukturen er som de romerske villaene, en sentral klostergård omkranset av søyleganger og enkelt utformede bygninger.

Planløsningskonseptet er kjent fra romersk antikk arkitektur. Gårdsrommet var et trekk fra oldkristne basilikaer, men var da plassert foran hovedinngangen til kirken og var vakkert utformet med en sentral fontene. Disse grepene var inspirert av Bibelen og skulle symbolisere paradys.

Ordet kloster stammer fra latinske claustrum, som

står for det innadvendte, hvor den mest utadvendte funksjonen er kirken hvor besøkende kunne komme å delta på messer eller skrifte. Det har også vært en del av tradisjonen at det finnes ulike løsninger for besøkende å ta del i arbeide eller kun overnatte på klostrene, men disse er før som nå, naturlig nok separert fra munkenes spise-, sove-, og boligområder.

Symbolikk var viktig i middelalderen og ofte ble klostrene sammenlignet med paradys på jord og Noahs Ark, eller andre deler av frelseshistorien. En viktig del av filosofien bak klosterarkitekturen var at alt skulle minne om Guds nærvær, og stedet skulle skape forventninger til det som skulle komme. Symbolikken ble derfor viktig, fordi hovedfunksjonen er å gjenopprette enhet ved å skape en forbindelse mellom to atskilte elementer som egentlig hører sammen.

Skjønnhet spiller en sentral rolle i klostertradisjonen. Dette kan lede menneskesinnet til en verden utenfor denne og representere der vi kommer fra, og dit vi er på vei. Det vakre og det gode ble sett på som to sider av samme sak, og klostrene skulle representere skjønnhet og orden i Guds univers. Bruken av lys var et av de viktigste virkemidlene i klosterarkitekturen. "Lys kommer fra Det Gode, og er avbildet av det. Det Gode gir lys til alt som er i stand til å ta imot det, det skaper dem, holder dem i live, bevarer og gjør dem perfekte". I Bibelen kan man lese av Kristus er verdens lys og at solen er hans symbol. Alle kirker og klosterkirker skal derfor være vendt mot øst for å vente på oppstandelsen. Her er det også vindu slik at det første av dagens lys skal slippe inn.". Dette har hatt stor innflytelse

på arkitekturhistorien, og også Le Corbusier mente lyset skulle aktivt brukes som et arkitektonisk virkemiddel. Klosterkompleksene har blitt sammenliknet med moderne funksjonalisme fordi de er praktiske og tilpasset bruk gjennom lang erfaring og mangfoldig bruk.

For å oppnå skjønnhet ble også harmoni brukt som et viktig virkemiddel. Klosteret skulle ikke være noe overflødig så rommene skulle være enkle og praktiske til sitt formål, og derfor skulle rommene peke seg ut ved hjelp av proporsjoner og håndverk. Inspirasjonen til klosterarkitekturen er hentet fra Bibelen. I Johannes' åpenbaring er Guds by i himmelen en firkant der lengden og bredden er like store hvor tolv tallet går igjen. Kvadratet er kjent som ro og stabilitet, og dette blir gjentatt i hele klosteret ned til detaljer. Det var heller ikke uvanlig at rommene ble tenkt i moduler med spesielle forhold til hverandre. Kirker ble for eksempel oppdelt i kvadrater i et forhold på 3:4 hvor lengden på skipet og bredden på tverrskipet var 6:4. Slike forhold dominerte i middelalderen og særlig i religion, vitenskap og musikk. Tre var Guds tall, fire var jorden, og derfor ble syv tallet der Gud og jorden møttes.

I historiebøkene er det fremmet at munkene selv stod for hele prosessen fra planlegging til bygging. Senere har det kommet frem at de oftest leide inn ekstern arbeidskraft i byggeprosessen, og disse var gjerne håndverkerlaug eller spesialarbeidere i tilknytning til kirken.

I Norge er det ingen informasjon om hvem som

bygde de norske klostrene, om det var munkene selv, eller innleid arbeidskraft fra spesielle laug, noe som var vanlig. I klostrene på Lyse og Hovedøya ble begge bygget med lokal stein og tre, hvor murene bestod av kistemur. Kun hjørnesteinene i åpninger og i søyler ble påspandert mer arbeid. I utgangspunktet skulle materialer fremstilles så naturlig som mulig, og kun dører og kirkeportalene skulle få et hvitt strøk av kalk for beskyttelse mot været. Etter hvert ble farge og utsmykninger på vegger og søyler mer vanlig, så denne tradisjonen ble brutt opp.

På grunn av den kvadratiske, innadvendte formen, kunne klostre lukke inne og stenge ute og derfor kunne munkene konsentrere seg om det mest vesentlige, den uforanderlige Gud. Klostrene skilte seg også ut fra andre store kirkebygg som kirker eller katedraler med sin begrensede utsmykning. Bruken av naturlige materialer og beskjeden fargebruk skulle få munkene til å fokusere innover. En annen tanke var at kirker og katedraler skulle belære de utenfra, mens klostrene var ment for de som allerede var innenfor. Dette var et betent tema i tidlig klostertradisjon og en del av grunnen til at Cistercienserne brøt med Benediktinerne i 1098 fordi de følte Benediktinerne ble for rike og velstående, mens Cistercienserne mente kunsten distraherete motivet til munkene og derfor begrenset utsmykning til kun det mest vesentlige.

Når Cistercienserne brøt med Benediktinerne i 1098 var utsmykning og kunst noe de var uenige om. Kunstnerisk askese ble et særpreg for cistercienserne på 1100-tallet, mens Benediktinerne kunne utfolde seg mer, hvor skulpturer, glass-

malerier og krusifikser var lovlig. Mens Cistercienserne mente kunsten var distraherende, mente Benediktinerne at kunst kunne fremme det hellige. Mens det på 1100-tallet var regler mot det meste av utsmykninger i Cistercienserordnen, kom det atskillig med utsmykninger i senere tid også for dem. Søylehoder, glassmalerier og gulvfliser ble dekorerte, men begrenset til strategiske steder som en påminnelse om noe vi bør tenke på.

I sydlige strøk ble korridorene avsatt til et spesielt formål som knyttet seg til rommene innenfor. I nordlige strøk var ikke dette så vanlig på grunn av klimatiske forhold. Planløsningen med rom rundt en sentral kjerne er et godt arkitektonisk grep fordi det firkantede gårdsrommet møtes alle ferdselslinjer, mens de viktige rommene ble lagt langs korridorene.

Det største rommet var naturligvis kirken eller oratoriet som munkene kalte det. Dette rommet skilte seg ut i middelalderen fordi man ikke så de vanlige utsmykningene som statuer, veggmaleri, veggtepper og alterskap.

Et velkjente grep i klosterarkitekturen var å benytte kirken som ene vegg i gårdsrommet, mens resten av programmet ble gruppert rundt de andre veggene av klostergården som ofte var organisert i deler. Anima, som var stedet for åndelige sysler som lesning eller meditasjon ble plassert i nord. I øst ble spirituelle aktivitetene, spiritus, organisert som for eksempel skrijving, synging eller tynning av nattverdrødet. Corpus, eller kroppslige behov ble dekket i sør. Den siste fløyen var forbeholdt lekbrødrenes, mens de andre fløyene var brukt av

korbrødrene også.

I de fleste klostre fant man et porthus. Denne delen av klosteret var skiltet mellom "utenfor" og "innenfor". Det ble gjerne lagt i vest og et stykke unna klosterfirkanten. Her var det flere rom og ofte et kapell. Portneren skulle ha ansvar for hvem som kom og gikk fra klosteret, og også å dele ut eventuell overflod av mat fra klosteret, til de fattige. Mellom portneren og klosterbygningene lå det et område som gjerne var ganske stort. Det skulle romme de funksjonene som var viktig for å drive husholdningen. Smie, stall, gjestehus eller fjøs ble lagt her.

Det viktigste elementet i et kloster var kirken, og dette ble uttrykt både i volum og posisjon. Når munkene først kom ut av kirken, gikk de innom våpenhuset for å legge fra seg salmebøker og lignende. Dette lå vegg i vegg med kirken, og var som regel et slags stort skap. Deretter var det møterommet, eller kapittelhuset. Her lyttet munkene til Benedikts regel hver morgen og senere på dagen skriftet de. Dette ble regnet som det nest viktigste rommet etter kirken. Dette rommet var orientert mot øst for at solen skulle kunne skinne direkte inn. Ved siden av lå klosterets auditorier, den ene ble brukt av prioren og munkene, og den andre av lekbrødrene. Det sistnevnte lå vegg i vegg med kjøkkenet. I andre etasje lå sovesalen, noe som i begynnelsen var i én sal, men senere ble små celler. Rommet sannsynligvis med hvite innredninger skulle representere ren samvittighet. Dette lå ofte over kjøkkenet i østfløyen for å dra nytte av varmen.

Vegg i vegg med en varместue lå klosterets spisesal, refektoriet. Dette var ofte veldig vakkert, men ganske nakent. Dette ble ofte satt i sammenheng med nattverden, noe som ofte preget utsmykningene i dette rommet. Munkene henvendte seg ofte mot øst når de ba for maten. Kjøkkenet lå i rommet ved siden av. Abbeden hadde ofte sitt eget kjøkken og spiste for seg selv.

Benediktinerordenen

Ifølge Bibelen er klostrenes oppgave "å bygge en kirke av levende steiner, der Jesus selv er hjørnesteinen".

Benediktinerordenen defineres som "en konføderasjon av klostre og kongregasjoner som følger Benedikts regel under ledelse av primasabbeden i Roma." [Store Norske Leksikon]. I dag er det omkring 9100 mannlige og 19000 kvinnelige medlemmer av ordenen på verdensbasis og mange av disse jobber med åndelig veiledning og retretter. Som tradisjonen også tilsier er de viktigste oppgavene felles tidebønn, studier og arbeid. I nyere tid har ordenen grunnlagt skoler, gymnas og universiteter med størst utbredelse i Storbritannia og USA.

Benedikts regel er en kristen livsførsel som vektlegger det gudstjenstlige liv [Opus Dei], eieomsfelleskap, enkelt leveste, kyskhet og renhet til kropp og sjel, men fremfor alt lydighet ovenfor klosterets abbed som styrer Kristi sted. Den siste regelen er livsvarig tilhørighet til ett og samme kloster. Denne regelen er kjent som streng, men på samme tid human med rom for ulike tolkninger.

Benediktinerordenen er ikke grunnlagt av Benedikt av Nursia, men han grunnla klostre sammen med sin søster Scholastica. Derfor er det også Nonneklostre i Benediktinertradisjonen. Det var mange ulike regler i klostrene i Vest-Europa, men rundt 800 var Benedikts regel den mest utbredte.

I middelalderen ønsket kirken at klostrene som fulgte Benedikts regel skulle slutte seg sammen til en orden, men klostrene tok avstand fra dette og sluttet seg heller sammen i mange løse forbund som ble kalt kongregasjoner. Dette ble samlet til en konføderasjon av pave Leo i 1893.

Ved rundt århundreskiftet på 1800-tallet var Benediktinerordenen nesten utradert på grunn av reformasjonen, men opplevde utover 1900-tallet en kraftig ekspansjon også utover Europa. Det var en fortsatt sterk tilknytning til tradisjonene fra middelalderen med vektlegging av liturgien, humanistisk forskning og nestekjærlighet. Av ulike grunner er de sett på som et av de grunnleggende elementene av europeisk sivilisasjon.

Sankt Benedikt er kjent som en av Europas fedre fordi han skapte en bærekraftig kultur for klostre over hele det kontinentet, noe som har hatt en sterk innvirkning på resten av den Europeiske kulturen ettersom den europeiske eliten ble formet i klostrene etter hans regler. Få bøker har hatt større innflytelse på vår kulturhistorie. Før Sankt Benedikt var det vanligst at munkene levde som eremitter, i total isolasjon; nå ble det å leve sammen med andre munkene den vanligste formen.

I begynnelsen av 500 e.kr. var romerriket, og derfor også dets idealer, for alvor truet. Benedikt var opp-

tatt av å bevare det viktigste fra denne kulturen. Dette resulterte i 73 kapitler som omhandlet alt fra åndelig til praktisk veiledning av klosterlivet. Fundamentet i regelen var omvendelse til et enkelt liv i stabilitet og lydighet. Tradisjonen er inspirert fra romerrikets militære som velorganisert og disiplinert, hvor ofte klosteret var en festning, og munkene soldater i krig mot djeveler og lyster.

De romerske villaene som vokste frem under antikken var selve symbolet på romersk kultur og dannelses. Disse skulle bli utgangspunktet for det arkitektoniske uttrykket til klostrene. Selve planløsningen var enkel, med et åpent indre gårdsrom og med nødvendige rom lett tilgjengelig i en ramme rundt. Benedikt skrev aldri hvordan et kloster skulle bygges siden han var mer opptatt av livet i klosteret. Benedikt hadde tilnærmet likevekt mellom lesning og liturgi på den ene siden, og praktisk arbeid på den andre. Dette var en tydelig balanse mellom åndelige sysler og praktisk kroppsarbeid. Blant annet mente han at fattigdom styrket kon-

sentrasjonen om det vesentlige. Hovedmottoet til Sankt Benedikt var "ora et labore" eller bønn og arbeid.

Benedikt la opp til en moderat askese, hvor munkene skulle få høyere standard på seng, klær og mat en slavene og bøndene på den tiden, men målet var at munkene skulle ha alminnelig god helse med passe søvn og ikke for lite mat; tilstrekkelig er nok. En del av grunnen til den gode oppslutningen rundt regelen kan ha vært at de sentrale grepene viste stor pedagogisk sans, men hvor essensen lå i at alle har noe å bidra med i fellesskapet. Abbeden fikk stort ansvar i å ta individuelle hensyn basert på eget skjønn. Gjentatte ganger påpeker regelen at menneskenaturen er erfaringsmessig svak derfor har for eksempel en munk som forlater klosteret anledning til å komme tilbake opp til tre ganger. Regelen er kjent for å være konkret nok til å skape strenge rammer, men fleksibel nok til å tolkes i ulike retninger. I 1098 ble det endelig splittelse mellom ulike klostertradis-

joner, men som fortsatt hadde Benedikts regel som grunnlov. De to mest kjente er Benediktinerne og Cistercienserne, hvor sistnevnte ikke brukte regelen til å detaljstyre, men heller skape en underliggende struktur.

Benedikt kom stadig tilbake til viktigheten med stillheten. Han refererer til Bibelen når han skriver at "Skriften viser jo at når man snakker mye, kan man ikke unngå å synde." Med dette til grunn skal taushet fremme lydighet og ydmykhet, og derfor henger også gudsfrykt og stillhet sammen.

Etter at regelen spredte seg Regelen kom trolig til Norge for første gang på 1100-tallet med opprettelsen av Benediktinerklosteret på øya Selja.

Benediktinerne representerer en kontemplativ orden som er innadvendt i formen. Sammen med Cistercienserne skiller de seg fra de "aktive" ordenene som for eksempel Fransiskanerne og Dominikanerne som har mer interaksjon med omverdenen i form av misjonsarbeid eller forkynning. Hovedfokuset til de kontemplative ordenene er å forenes med Gud. Det er vanlig at slike ordener har lite kontakt med omverdenen for å fokusere på botsøvelser for en helliggjørelse av verden. Mens tradisjonelt skilte Cistercienserne seg fra Benediktinerne fordi de ønsket å tolke Sankt Benedikts regel mer bokstavelig, er det i dag ikke stor forskjell mellom de to klostrene i praksis.

ACTA SANCTORUM IN SELIO

I dagane då keisar Otto den stor rådde, levde i Irland den heilage Sunniva.

Ho var kongsdotter, og då faren døydde, ervde ho riket hans. Ho var oppseda i trua på Krist, og freista med med stor ihuge å halde folket sitt frå synda. Sjølv levde ho eit heilagt liv, heldt strengt alle kyrkjebord, og var miskunnsam og godgjerande mot dei fattige.

Gjetordet om Sunnivas gudsfrykt, venleik og makt gjekk vidt ikring. Det nådde fram til ein vill vikinghovding. Honom skaut djevelen i hugen og å herje og underleggje seg riket hennar.

Seinare freista han både med fagre ord og med trugsmål å få henne til kone. Men fylt av kjærleik til Gud stod ho imot både lokking og trugsmål. Ho ville heller røme landet åt fedrane sine enn gifte seg med den gudlause mannen.

Mange av folket hennar ville ta samme lagnaden. Dei gjekk då om bord i tre skip, både menn, kvinner og born. Dei trudde seg til havet, og rømde såleis frå dei verdslege freistingane. Korkje segl, årar eller styre ville dei nytte, men gav seg heilt til Gud i vald.

Vind og straum førde dei til havs mot nord. Men Gud rår for storm og hav, og han verna dei mot all fare og let dei kome uskadde inn til den luten av Noreg der firdane bur. Folket her var ville og ukunnige heidningar. Då dei såg Guds heilage nærme seg grendene deira, samla dei ein her og gjekk ut med sverd og stenger som mot røvarar. Men då dei ikkje kunne nå dei, måtte dei nøye seg med å drive dei langt frå land med steinkast.

Så var dei heilage atter ute i farane på ville havet. Det rauk opp med storm, og dei som i tru og ande aldri kunne skiljast, vart no i kroppsleg tyding førde frå kvarandre. Då uveret la seg, kom den heilage Sunniva med største luten av ferdafylgjet til øya Selja. Her budde dei i bergholer av otte for heidningane. På same måten tok dei andre tilhald på ei anna øy som heiter Kinn, der dei heldt oppe livet med fiking.

På den tida hadde Håkon jarl, den verste av alle hardstyrarane, med vald lagt under seg Noregs rike og fór hardt fram mot folket. I hans styringstid heldt dei heilage seg lenge på øyane. Dei tente Krist i fråhald, fattigdom og eit reint liv. Bygdefolket hadde enno ikkje teke fast busetnad på desse øyane, men nytta dei til beitemark.

No hende det at det kom bort fe for bøndene der ute. Dei tok då til å mistru dei heilage for tjuvskap og difor stor urett på ymse vis, ja, bad jarlen kome med herfolk og drepe Guds tenarar.

Den gudlause jarlen kom til øya og skulle tyne dei heilage. Då desse såg heidningane kome, gjekk dei inn i helleren og bad med gråt til Herren, at han måtte gje sjelene deira den ævelege kvila og la englane sine bryte ned fjellet og gravleggje dei under det. Bønene vart høyrde. Berget rausa ned over dei heilage vitna, og sjelene deira steig til himmels. Hardstyraren med heidningflokken sin fann ikkje dei heilage og drog forbina frå øya. Noko etter vart jarlen på ein vanheiderleg måte drepent av ein træl, til straff for syndene sine. Og så gjekk rådveldet over Noregs rike til den kristne kongen Olav Tryg-

gvason. Ved hans ihuge, vende Noregs folk seg frå avgudsdyrkinga og tok den kristne trua som bispen Sigurd forkynte.

No hende det at nokre kjøpemenn siglde framom Selja, og såg ein ljoske stige mot himmelen. Nyfikne leita dei seg fram til staden. Der fann dei eit mannehovud som rørte seg i ljosglansen, og dei kjende ein vedunderleg ange av det. Dette dyrverdige, heilage hovudet, meir kostesamt ein heile båtlasta deira, tok dei med seg nord til Nidaros. Der fann dei den vidgjetne kongen. Kjøpmennene var heidningar, men ved Guds ords milde dragnad og etter føreteljning frå kongen let dei seg viljug lære og vart døypte av bispen.

Ein gong fortalde dei kongen om ljosken dei hadde sett og hovudet dei fann. Kongen let dei hente det. Med heilag age tok bispen det i si varveitsle og gøymde dei i lag med andre heilagdomar. Fleire vitnemål om desse Kristi tenarar kom òg for dagen. For andre kom frå same øya, og sanne dei hadde sett det same som kjøpmennene.

Etter opptak frå bispen, fór kongen sjølv ut til Selja saman med mange andre kristmenn. Dei såg då at ein stor berghamar på vestsida måtte ha rausa ned for nokre år sidan. Kongen og bispen granska staden. Og i urda fann dei mannebein med over lag søt ange. Der vart så bygd ei kyrkje på øya, og der har Gud gjort teikn og store gjerningar til denne dag.

Då no dei kristne med ihuge dreiv og sank a i hop beina av dei heilage, fann dei kroppen til den heilage Sunniva heil og uskadd. Dette var i

nådeåret 996.

Lenge etter flytta biskop Pål av Bjørgvin den heilage Sunnivas kropp til denne byen. Der vart skrinet hennar sett i Kristkyrkja, Gud til ære, 7. september 1170.

SELJA SOM PILEGRIMSMÅL

Selja er Norges eldste pilegrimsmål, og etter Nidaros, det viktigste. Sunniva var dyrket fra Island i vest til Finland i øst, fra Finnmark i nord til Tyskland i sør.

Helgendykingen knyttet til Seljumennene, og senere St. Sunniva, startet før år 1000. Det er ikke mye informasjon om hvor mange pilgrimer som reiste til Selja siden pilgrimer tok i bruk sjøveien og la igjen få spor. Derimot vitner det imponerende helgenanlegget på Selja om en viktig fortid som pilgrimsmål.

Adam av Bremen var den første som skildret pilgrimsveien til Nidaros rundt 1070. På sjøveien stoppet han ved Selja omkring Seljumannemessa 8. juli. Der fant hans følge et av de mest særegne helgenanlegg i Nord-europa. Selja hadde både en

hellig hule med en hellig kilde der en martyr hadde dødd, en kirke med skrinlagte hellige relikvier, og et terrasseanlegg høyt oppe i fjellsiden. Alt plassert i et landskap som tilreisende, da som nå ble trollbundet av. At anlegget ble bygd så stort, viser at Selja hadde stor og selvstendig tiltrekkingskraft på mellomaldermennesket. Værharde Selja greide å holde kirker, kloster og helgenanlegg i drift i rundt 400 år, i hard konkurranse med andre valfartsmål som ofte lå i byer eller rike jordbruksdistrikt.

Selja hadde dessuten en helgen til: St. Albanus som klosteret ble kalt opp etter. Albanus var en engelsk martyr som døde i år 303 og som er knyttet til St. Albans like nord for London. De Engleske benediktinermunkene som bygde klosteret opp, hadde antagelig med seg relikvier av Albanus som kan ha styrket kultplassen Selja ytterligere.

Kilde: "Selja" av Torkjell Djupedal

ALBANUSKLOSTERET PÅ SELJA

På tiden da klosteranlegget på Selja ble oppført ble kloster bygd som en del av en plan om å styrke kongen og kirken. De første kloster var bygd ved eller nær bispeseter av samme grunn. Det gjaldt Nidarholm kloster i Nidaros, Munkeliv i Bergen og St. Albanus klosteret på Selja. Alle disse tidlige norske kloster var benediktinerkloster, munkeordenen som var enerådende i Europa fra 500- tallet. Benedikt av Nurcia sin regel var at munkelivet skulle ha to sider: arbeid og bønn, halve dagen til hver. Åtte ganger om dagen var det bønn, livet var enkelt og nøysomt.

Ordet kloster betyr innelukket område. Gjennom flere hundre år utviklet det seg en byggemåte for kloster som avspeilet de idealene klosterene etterlevde: Munkene og nonnene skulle vende ryggen til verden og konsentrere seg om livet med Gud. I sin klassiske form danner bygningene i et kloster en sluttet firkant rundt en klostergård eller klosterhage. Kirken ligger vanligvis øst-vest med koret mot øst og på nordsida av klosteranlegget med sydlig langside inn mot klostergarden. Rundt klostergården er det en korsgang eller klostergang med søyler. Sørfløyen er vanligvis brukt til kjøkken, matsal og oppholdsrom. Østfløyen har oftest konvents sal eller kapittelsal [møterom], og parlatorium.

Klosteranlegget på Selja er på mange måter typisk. Det skiller seg ut ved at deler av anlegget ble bygget i tre men at ved 1305 var deler av klosteret rammet av en stor brann. Disse delene ble så bygget opp igjen i stein.

Utenfor klosterfirkanten ble det bygd et hus på sør-

sida, som kan ha vært gjesteherberge eller bakeri. Ved stien til helgenanlegget kom det opp et bygg som trolig var en sykestue og ved Klosterpåsen ble det bygd et stort naust. I tillegg var det sikkert bygd mange andre trebygninger utenfor klosterfirkanten og gjesteherberget.

Munkene skulle være selvforsynte og bofaste, *stabilitas loca*. Kloster var bygd ut etter et fast mønster i firkant rundt en åpen plass med kirke i nordfløya. Slik var det også på Selja, som vi ser av murene i dag. Selja ble ikke bare bygd ut som religiøst senter. Folk på øya måtte også drive allsidig jordbruk skulle de greie å overleve og skaffe mat til seg selv og andre på øya. Pollenanalyser viser at flatene ved klosteret og bakkene bak var dyrket fra 1100 tallet. Benediktinerne la stor vekt på jordbruk. Fra utlandet hadde de med seg fremmede planter og kunnskap som var ukjent i Norge. Kjernen i matforsyningen, da som nå var korn. Munkene var trolig dyktige bønder som evnet å dyrke bygg og havre på et så værhardt sted. Sannsynligvis dyrket de grønnsaker på den beste jorden nær klosteret. De hadde både sauer, kyr og muligens griser og høns. Det var også munkesom innførte burøkt til Norge. I tillegg til jordbruk drev de også fiske.

Det ferdige klosteranlegget sto ferdig en gang i første halvdel av 1300 tallet og må ha vært et imponerende og vakkert anlegg. Alt da hadde klosteret en 200 år gammel historie, og Selja hadde i hele denne tiden vært et viktig pilegrims mål og et viktig læresete. Murarbeidet var solid og bygningene og anlegget ellers har trolig stått mer eller mindre inntakt i enda 200 år. Etter reformasjonen var det nedlagte klosteret plyndret og byggesteiner ble tatt.

BYGNINGSHISTORIE PÅ SELJA

Da kirken etablerte seg i Norge på 1100-tallet, hadde de også sin innvirkning på arkitekturen. Vanligvis var kun klosterkirkene bygget i stein med tretak, mens de øvrige byggene var bygget kun i tre.

Helgen og klosteranlegget vi ser ruinene etter på Selja var bygd over en periode på flere hundre år, og gjort ferdig i tiåra etter brannen i 1305. Det er lite dokumentasjon på de ulike byggestrinnene, dermed blir steinene på Selja, og sammenlikning med andre klosteranlegg det som kan gi en indikasjon på bygningshistorien.

De eldste delene av anlegget ligger oppe i hula. Dette var det hellige stedet hvor helgendyrkingen startet. Her var det et naturlig kirkerom, "Det eldste kirketak i Norge", slik Sigrid Undset beskrev det. Denne kirken ble kalt Salen, eller Mikalskirka. Det første kirkebygget var trolig en trekirke, reist på en liten terrasse framfor åpningen til hula, der Sunnivakirken senere ble bygd i stein. Etterhvert som pilegrimstrafikken til Selja tok seg opp utover 1000-tallet, kan den eldste kirken ha blitt utvidet eller skiftet ut, og det kan også ha blitt reist trebygninger nede på sletten.

Da Olav Kyrre la bispesete for vestlandet til Selja omkring 1068, satte han antagelig i gang bygging av både steinkirken nede på sletten og en stenkirke oppe på terrassen. Terrassene var gradvis utvidet for å gi plass til den økende pilegrimstrafikken. De to kirkene var mellom de første steinkirkene i landet, med de eldste delene fra slutten av 1000-tallet.

Det var trolig utenlandske fagfolk som kom med kompetanse om stenbygging i tillegg til nye redskaper. Byggeteknikken var spesiell: de satte steiner på høykant, la fyllstein mellom og brukte en mørtel av kalk. Mørtelen måtte piskes i dagevis, men var veldig sterk, noe murene på Selja i dag vitner om. Murene på Selja var hvitkalket, slik at hele anlegget var ekstra godt synlig for de sjøfarende.

Byggmestrene må selv ha organisert byggingen og funnet fram til stein. Olivinstein var ukjent for utlendingene men viste seg å være et godt byggemateriale.

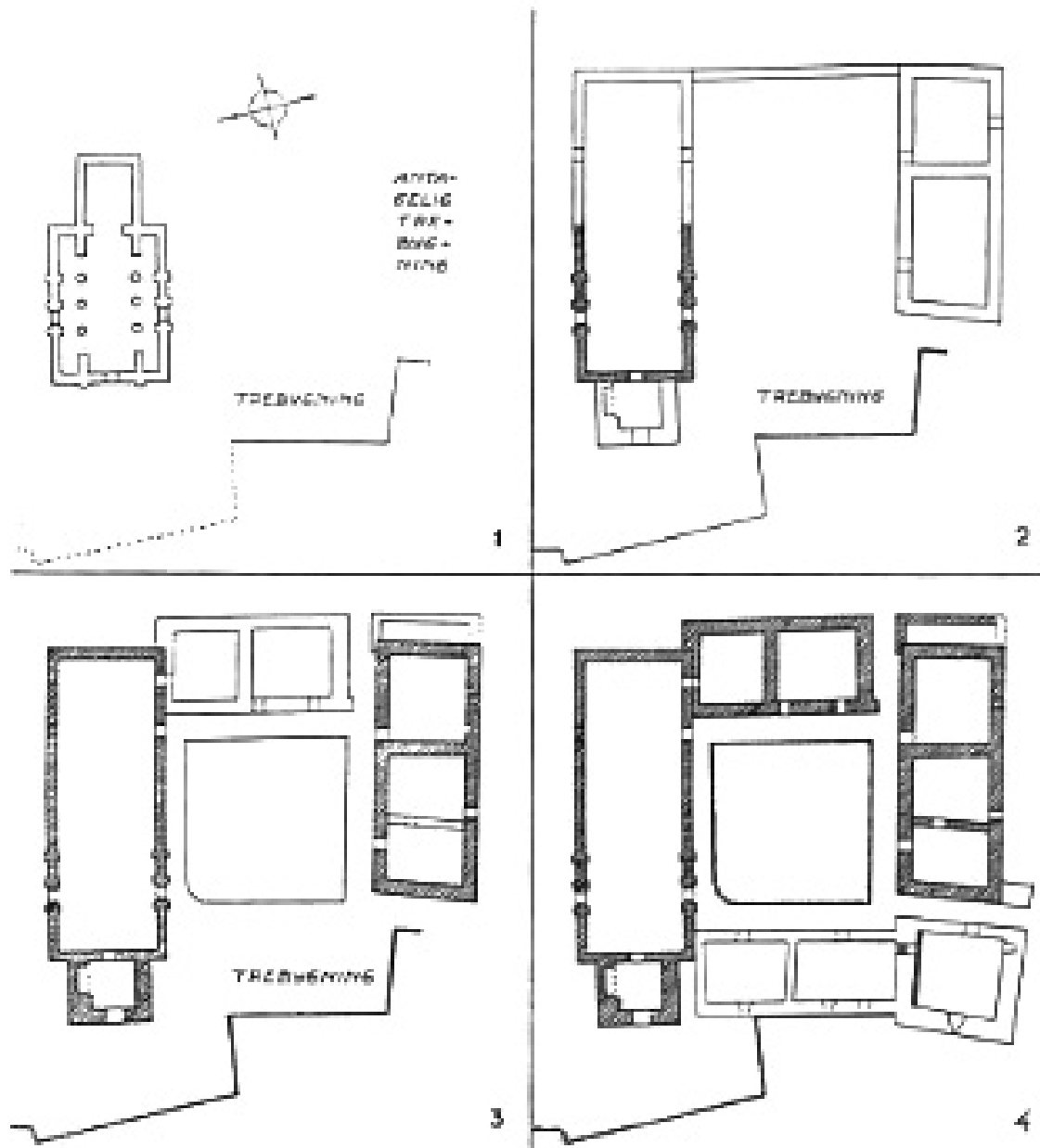
Ettersom bygget var et kombinert kloster og bispesete, hadde det en sentral posisjon på kystveien mot Nidaros. Bygget var i en tidlig fase et samarbeid mellom benediktinerne og biskopen, men etter en stund flyttet biskopen til Bergen, og fra da av fikk klosteret en kirke etter en rektangulær plan som var vanlig for klostre.

Planløsningen for Selje kloster følger det vanlige grunnmønsteret for klostre. Nord for klostergården lå kapitelsalen, eller forsamlingssalen. Øst lå spiserommet, refektoriet, og sovesalen i andre etasje, dormitoriet som utnyttet varmen fra kjøkkenet under. Funksjoner som var frittliggende var et bakeri sør for klosteret og et steinnaust nede ved sjøen. Klosteret opphørte som selvstendig institusjon mellom 1461-1474 og jorden ble endelig overdratt til St.Jørgens Hospital i Bergen i 1545, åtte år etter reformasjonen.

Kilde: "Selja" av Torkjell Djupedal

Cato Engers grunnplaner som viser klosterets bygningshistorie i fire faser.